

Л. Л. ЛЕВЧЕНКО*

**ДРУГА КОНФЕРЕНЦІЯ АРХІВІВ
СЛОВ'ЯНСЬКИХ ДЕРЖАВ**

3–6 листопада 2011 року архівістів слов'янських країн знов вітала Словенія на Другій конференції архівів слов'янських держав. Організаторами виступили Міжнародний інститут архівних наук Трієста і Марібора, Форум слов'янських культур, Архів Республіки Словенія, Архівне товариство Словенії, Міністерство вищої освіти, науки й технологій Республіки Словенія. Але, безумовно, основна заслуга в організації і проведенні конференції належала голові оргкомітету – директорові Міжнародного інституту архівних наук Петеру Павелу Класинсу (Марібор, Словенія) та членам комітету: директорові Департаменту архівів Міністерства внутрішніх справ Словацької республіки Йозефу Ханусу, директорові ВНДІДАС Михайлу Ларіну (Росія), директорові БілНДІДАС Андрію Рибаківу (Білорусь), директорові Державного архіву у Кракові Магдалені Марош (Польща). У конференції взяли участь представники архівних служб дванадцяти слов'янських країн. Україну представляли Лариса Левченко, директор Державного архіву Миколаївської області, та Ольга Волкотруб, співробітник Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства.

Учасники конференції розпочали свою роботу у столиці Словенії Люблянї, де на Форумі слов'янських культур, куди вони були запрошені головою фундації, депутатом парламенту Республіки Словенія Андреєю Ріхтер, вели розмову про співпрацю архівістів у реалізації міжнародних проектів “Спадщина соціалізму”, підготовку міжнародної виставки “Архіви в столицях слов'янських держав” та реалізацію Інтернет-проекту Форуму. У рамках проекту “Спадщина соціалізму” обговорювалось проведення низки конференцій, перша з яких “Культура соціалізму” запланована на 13–15 вересня 2012 р. у м. Марібор (Словенія) – культурній столиці Європи. Для майбутньої конференції пані

---

* *Левченко Лариса Леонідівна* – кандидат історичних наук, директор Державного архіву Миколаївської області.

Учасники конференції під час зустрічі на Форумі слов'янських культур
3 листопада 2011 року, Любляна (Словенія).

А. Ріхтер запропонувала кожній країні підготувати доповідь про склад і зміст архівних фондів епохи соціалізму, їх експертизу на предмет подальшого зберігання або знищення та надіслати описи архівних фондів для розміщення на Інтернет-порталі Форуму слов'янських культур. Навколо цих пропозицій розгорнулася гостра дискусія. Комплекси документів соціалістичного періоду є найбільшими не тільки у Росії, Україні і Білорусі, а й в інших постсоціалістичних країнах, тому нереально виявити і описати увесь обсяг цих документів навіть за проблематикою культури соціалізму, не говорячи вже про інші, більші за обсягом теми. Недоречним, на наш погляд, буде й їх знищення або закриття архівних установ, що зберігають такі документи.

Виставка архівних документів, що зберігаються у столицях слов'янських країн, може бути презентована у травні 2012 р. на базі штаб-квартири ЮНЕСКО у Парижі. Учасники конференції запропонували більш конкретизувати її тему, наприклад зосередитись на становленні та історії державності слов'янських країн. Формат виставки теж вимагає уточнення щодо кількості документів, які планується представити від кожної країни-учасниці, підготовки каталога тощо. Тому для доопрацювання питання було вирішено створити робочу групу з представників Росії, Словачки і Словенії.

Надалі конференція продовжила свою роботу у м. Ліпіца, де розглянуто дві взаємопов'язані між собою теми. Перша, "Актуальні технічні проблеми архівів", стосувалась будівництва і реконструкції архівних споруд, забезпечення архівів сучасними системами охорони, проти-

Президія конференції (зліва направо):

Андрій Рибаків, доктор історичних наук, директор БілНДІДАС (Білорусь),
Михайло Ларін, доктор історичних наук, директор ВНДІДАС (Росія),
Магдалена Марош, директор Державного архіву у Кракові (Польща)

пожежного захисту, підтримання мікроклімату, створення страхового фонду та забезпечення збереженості документів. Друга, “Актуальні проблеми передачі інформації”, – застосування інформаційних технологій у використанні документів національних архівних фондів та обслуговуванні користувачів. З цієї проблематики більшість доповідей зосередилась на висвітленні використання Інтернет-технологій у роботі архівів та представленні копій архівних документів на веб-сайтах. Кожна країна подала доповіді та комп’ютерні презентації із зазначених тем рідними мовами.

З першої теми інформативною була доповідь білоруського колеги, виконуючого обов’язки директора Національного архіву Республіки Білорусь Миколи Рудаковського “Актуальні технічні питання у Національному архіві Республіки Білорусь і практика використання архівних документів”. Національний архів Білорусі, який має статус науково-дослідної установи, сконцентрував у своїх сховищах 1314 фондів на більш ніж 1 млн. 25 тис. справ, джерелами його комплектування є 320 органів влади, державні установи, громадські організації. У 2007 р. архів переїхав у нову будівлю, в якій також розміщено Національну бібліотеку Білорусі. Нові умови розташування архіву разом з використанням сучасного технічного обладнання і впровадженням у роботу нових інформаційних технологій дозволили білоруським колегам вивести на якісно новий рівень усі напрями роботи архіву. Сховища архі-

Будинок Національного архіву Республіки Білорусь.

ву обладнанні сучасними системами пожежогасіння та протипожежною сигналізацією, централізованою системою підтримання мікроклімату, системами пиловидалення, відеонагляду, охорони та застосування особистих магнітних карток, які унеможливають несанкціонований доступ до сховищ сторонніх осіб. Усі документи розміщені на сучасних мобільних і стаціонарних металевих стелажах. Для унікальних фондів і справ організоване окреме сховище, а сховище мікрофотокопій облаштоване приладами ультразвукового зварювання мікрофільмів, читальними апаратами і спеціальними металевими стелажами і шафами для зберігання мікрофільмів і мікрофіш. Усі структурні підрозділи архіву забезпечено комп'ютерною технікою, в архіві створено локальну мережу на 200 клієнтських місць. Уведено в експлуатацію два книжкових сканери та працюють два копіювально-розмножувальних бюро. Інформаційна система архіву являє собою програмний продукт "АІС архіву", який включає такі модулі: "Комплектування", "Особисті фонди", "Облік", "Забезпечення збереженості", "Науково-довідковий апарат", "Використання", "Адміністратор". У 2009 році архів оприлюднив у мережі Інтернет власний веб-сайт. У Республіці Білорусь розроблено і впроваджено державну програму розвитку архівної справи "Архіви Білорусі" на 2011–2015 роки, відповідно до якої Національний архів скеровує свою роботу. Це дозволило останніми роками покращити обслуговування користувачів у читальних залах архіву (їх кількість щороку сягає більше ніж 2,5 тис. осіб), виконання запитів фізичних та юридичних осіб (щороку архів виконує більше ніж 3 тис. запитів соціально-пра-

Сховища Національного архіву Республіки Білорусь.

вового характеру та 600 тематичних запитів), підготувати більше 20 збірок документів і матеріалів, основу яких склали документи саме Національного архіву та презентувати близько 70 виставок документів¹.

Разом з тим, Білорусь має й проблемні питання в архівній галузі. Про них доповів директор БілНДІДАС Андрій Рибаків. Він наголосив на тому, що з 1946 р. у справі спорудження архівних будинків, безумовно, Білорусь пройшла великий шлях. Після війни республіка мала тільки 19 спеціально збудованих архівів, усі інші розташовувались у культових спорудах. Спеціальні заходи уряду для поліпшення становища архівів вживались у 1949 р., 1957–1959 рр., 1970 р. і 1975 р. У 1980-х рр. були збудовані спеціальні будівлі для Центрального державного архіву кінофотофонодокументів (1986 р.), Центрального державного архіву Жовтневої революції і соціалістичного будівництва (нині це Національний архів Республіки Білорусь (1991 р.), державних архівів у Гомелі (1984 р.), Могильові і Пінську (1986 р.), Мазирі (1990 р.). Усього впродовж 1984–1990 рр. державні архіви отримали шість нових споруд, окрім добудови і реконструкції архівосховищ. У роки незалежності основною проблемою архівного будівництва була відсутність сталого фінансування. Проте, незважаючи на це, у 1993 р. завершено будівництво архіву у Гродно, 1995 р. – у Новогрудку, 1997 р. – у Кобрині. 1998 р. було прийняте рішення зосередитись на реконструкції пристосованих приміщень. Протягом 2006–2011 рр. реалізований комплекс організаційно-методичних і практичних заходів щодо оптимізації умов зберігання документів: Національний архів Республіки Білорусь

переведений у новий будинок Національної бібліотеки, завершена реконструкція будівлі Державного архіву Брестської області, зональних державних архівів у мм. Бариславі, Лідзе, Маладзечні, Орші, Речиці, виконаний капітальний ремонт Державного архіву Вітебської області, Державного архіву громадських об'єднань Гродненської області, зональних державних архівів у мм. Жлобині, Мазири, Пінську, Слуцьку. Маштаби проведених робіт свідчать, на думку білоруського колеги, про "будівельний ренесанс в архівній галузі". 15 вересня 2010 р. затверджена Державна програма "Архіви Білорусі" на 2011–2015 рр. У республіці ще є архіви, розміщені у старих будівлях церков, костьолів і університетів. Їх умови не відповідають вимогам зберігання архівних документів, а завантаженість сягає понад 100 %. У критичному становищі знаходяться будівлі Національного історичного архіву Білорусі у м. Гродно (розміщений у будинку XVIII ст.), Білоруського державного архіву-музею літератури і мистецтва, Білоруського державного архіву науково-технічної документації (в костьолі Св.Йосипа, побудови 1648 р.) та зонального державного архіву у м.Кричаві (розміщений у Потьомкінських стайнях). Тому архівісти Білорусі покладають великі надії на державну програму "Архіви Білорусі", якою зокрема передбачено будівництво і реконструкцію архівних будівель. Яким чином в умовах кризи ця програма буде реалізована, покаже час².

Ленка Павлікова (Словакія) повідомила, що на території цієї країни майже усі архіви розміщені у старих будівлях, переобладнаних для зберігання архівних документів. В умовах обмеженого бюджетного фінансування будівництво спеціалізованих архівних споруд не ведеться.

Петер Павел Класінс, презентуючи Словенію, порушив проблему відповідності мікроклімату вимогам міжнародних архівних стандартів у нових архівосховищах, обладнаних розсувними стелажми. Словенські колеги, встановивши такі стелажі у сховищах, зіткнулися з тим, що закритий простір унеможливорює вільну циркуляцію повітря, а це в свою чергу створює передумови для погіршення фізичного стану документів.

Проблеми забезпечення збереженості архівних документів у Чорногорії висвітлила колега з Історичного архіву Котора, президент Центру зберігання і використання документальної спадщини Котора Сніжана Пейович. Доповідач підкреслила, що цей архів зберігає найстаріші документи з історії краю, які складають 1392 фонди і 142 колекції (це більше ніж 10 тис. погонних метрів архівних матеріалів), а архівна бібліотека нараховує майже 50 тис. видань. 1998 р. архів створив власну Інтернет-сторінку, а з 1999 до 2001 р. разом з іншими архівами країни працював над створенням інформаційної системи архівів Чорногорії. Проте значна частина документів, на жаль, зберігається в церковних інституціях і приватних колекціях. Останні 20 років перехідного періоду

через економічні труднощі і недостатність фінансів держава не приділяла належної уваги зберіганню архівних документів, тому на сьогоднішній день є випадки втрати національного культурного надбання.

Сніжана Пейович порушила проблему порятунку архівів від природних катастроф. Це питання дуже гостро постало у Чорногорії, яка географічно знаходиться у небезпечному регіоні планети, де часто бувають землетруси, повені, пожежі тощо. Архівісти добре пам'ятають землетрус 1979 р. силою 7,0 балів за шкалою Ріхтера, що знищив усю прибережну зону, через що постраждали архіви Которської діоцезії. Ще 1992 р. у країні прийнято закони про пожежну безпеку, про захист від природних катастроф, 1994 р. – закон про захист (цивільну оборону), 1997 р. введено правила пожежного захисту. Проте усі ці акти в архівах країни не були реалізовані, і архіви виявляються не підготовленими до надзвичайних ситуацій. З двадцяти чотирьох державних архівів тільки п'ять розміщені у спеціально споруджених будівлях. Архіви знаходяться у густозаселених кварталах, поряд з ресторанами, кафе тощо. В деяких будівлях відсутні кімнати для дезінфекції документів, немає систем кондиціонування повітря, охорони, протипожежної сигналізації, систем відеонагляду, застаріла електропроводка, не всі архіви забезпечені металевими стелажми, і лише від 70 % до 85 % справ закартоновані. Значні труднощі архіви мають зі створенням страхового фонду знову-таки через відсутність обладнання для мікрофільмування або його застарілість. 2006 р. група експертів із Міністерства культури і уряду Чорногорії провели аналіз стану архівів і склали звіт “Умови культурної спадщини Монтенегро”. Цього ж року в країні розроблено і затверджено стратегію національної безпеки, у Міністерстві внутрішніх справ створено сектор надзвичайних ситуацій та цивільної оборони, а наступного року прийнято закон про захист і ризики, який регулює питання врятування культурної спадщини від природних катастроф, пожеж тощо. Нині постало питання розробки плану захисту національного культурного надбання нації, яке зберігається як в державних архівних установах, так і в церковних або приватних архівах та бібліотеках³.

Наприкінці 1999 р. в Которі був створений Центр зберігання і використання документальної спадщини Котора “Notar”, який взяв на себе вирішення питань щодо оцінки завданих збитків архівним і бібліотечним фондам, що зберігаються у церквах Котора, та організації їх захисту відповідно до міжнародних стандартів. У Которі знаходяться архіви і бібліотеки Которської діоцезії, Сербської православної церкви, головної парафії церкви Святого Миколая та францисканського монастиря Святої Клари. Перший проект, запроваджений центром “Notar”, “Архіви, бібліотеки, культурні і історичні пам'ятники Котора на CD-ROM”, передбачав оцифрування десяти документів кожного церковного або

Обкладинка CD-диску

“Архіви, бібліотеки, культурні і історичні пам’ятники Котора”.

монастирського архіва та бібліотеки, складання анотацій до них і розміщення на CD-диску. Другий проект стосувався оцифрування манускриптів і фрагментів стародруків у бібліотеці францисканського монастиря Святої Клари у Которі. Колекція складалась із 167 документів за період XI–XVIII ст.ст., написаних латинською, італійською, турецькою, німецькою, грецькою мовами. Кожному аркушу під час оцифрування надавався індивідуальний номер, тож виявилось, що колекція містить 351 аркуш. Метою оцифровки цих документів було не тільки представлення їх науковим колам і широкій громадськості, але й забезпечення їх збереженості. Під час опрацювання колекції вивчались типи документів, їх зміст, місце походження, шляхи міграції, почерк, стиль написання, матеріальні носії тощо. Документи сканувались на сканері *HP Scan Jet 6300C* при 400 dpi, великі фрагменти знімалися камерою *Canon EOS 300D*. Усі відскановані тексти були приведені до формату JPEG. Надалі була обрана операційна система Windows та система управління БД Access, версія 2000. З БД, побудованій у Access, можна експортувати дані до Інтернету у форматах HTML, ASP або XML. На виконання цього проекту було залучено близько 15 тис. євро. Отже, архівісти Чорногорії таким чином зробили певні кроки задля збереженості документів, їх популяризації та удоступлення⁴.

З другого питання, безумовно, на особливу увагу заслуговує доповідь голови російської делегації директора ВНДІДАС Михайла Ларіна, який зупинився на архівному законодавстві Росії в частині використання документів Архівного фонду Російської Федерації. Це – низка законодавчо-нормативних актів, зокрема Федеральний Закон “Про архівну справу в Російській Федерації” (прийнятий 22.10.2004 № 125-ФЗ), “Правила організації зберігання, комплектування, обліку і використання документів Архівного фонду Російської Федерації та інших архівних документів у державних і муніципальних архівах, музеях і бібліотеках, організаціях Російської академії наук” (затверджені 18.01.2007

наказом Міністерства культури і масових комунікацій Російської Федерації та 06.03.2007 за № 9059 зареєстровані у Міністерстві юстиції Росії), спільним наказом Мінкультури, МВД та ФСБ Росії 25.07.2006 р. за № 375/854/352 затверджене підготовлене Росархівом “Положення про порядок доступу до матеріалів, що зберігаються в державних архівах і архівах державних органів Російської Федерації, припинених карних і адміністративних справ стосовно осіб, підданих політичним репресіям, а також фільтраційно-перевірних справ”. Упродовж останніх двох років Федеральним архівним агентством Росії, органами виконавчої влади в галузі архівної справи суб’єктів Російської Федерації розроблені адміністративні регламенти надання державних послуг з інформаційного забезпечення юридичних і фізичних осіб.

Архівний фонд Російської Федерації нині складає 494 млн. од. зб., і тільки 2 % з них мають обмежений доступ. До всіх інших документів забезпечується вільний доступ як за запитами, так і у читальних залах. Архівісти Росії прогнозують, що традиційний спосіб роботи кваліфікованих користувачів з архівними документами через читальні зали залишиться головним на найближчі десятиліття. Тому в упорядкованій десятиліттями достатньо консервативній роботі читальних залів щось кардинально змінювати, на погляд росіян, немає сенсу. Оскільки кількість користувачів у читальних залах російських архівів постійно збільшується (1995 р. – 45,3 тис., 2000 р. – 69,8 тис., 2005 р. – 84,6 тис., 2010 – 98,5 тис. користувачів), архівісти Росії планують збільшення кількості залів та їх поступове технічне переоснащення. Нині федеральні архіви мають у своєму розпорядженні 37 читальних залів (з них 6 для роботи із таємними документами) на 841 місце. Після переїзду до нових будівель відкрились сучасні читальні зали у Російському державному історичному архіві (РДІА) та Російському державному архіві Військово-Морського Флоту (РДА ВМФ) у м. Санкт-Петербург, повністю були модернізовані два зали Російського державного архіву літератури і мистецтва (РДАЛМ) та спільний читальний зал для Державного архіву Російської Федерації (ДА РФ) і Російського державного архіву економіки (РДАЕ). Останній став взірцем архівної галузі Російської Федерації. У рамках реалізації федеральної цільової програми “Культура Росії (2006–2011)” проведені оптові закупівлі читальних апаратів для мікрофільмів, сканерів, що дозволяють виготовляти копії з мікроформ. Для читального залу ДА РФ і РДАЕ на два сервери завантажена сучасна БД зі структурованими описаннями більш ніж 3 млн. заголовків архівних справ, вона доступна не тільки через 40 терміналів, встановлених у читальному залі, а й через мережу Інтернет. Організовано електронну реєстрацію користувачів у читальних залах, працює відеонагляд, дослідникам доступні електронні БД, каталоги тощо. В рамках програми інформатизації російські колеги планують створити

Читальна зала Російського державного історичного архіву.

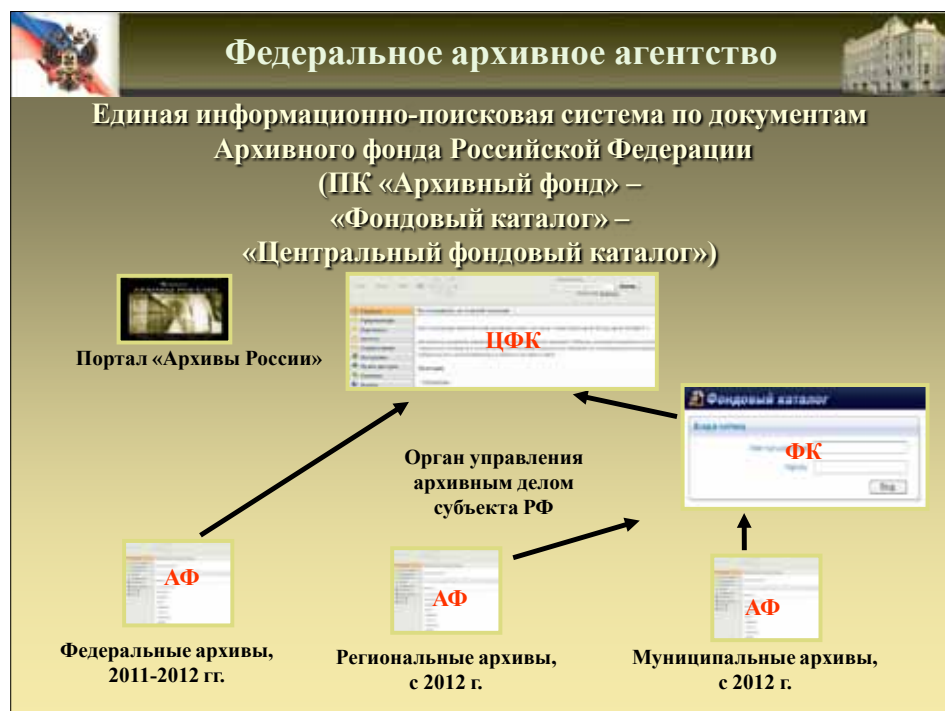
сучасні комп'ютеризовані читальні зали у всіх федеральних архівах на базі термінальної системи інформаційного обслуговування. Планується розробка програмного забезпечення для створення, впровадження і функціонування єдиного "Електронного читального залу" з "особистими кабінетами користувачів", який буде розміщено на порталі "Архіви Росії" і забезпечить віддалений доступ до ресурсів читальних залів федеральних архівів. Одним із прикладів організації такого віддаленого доступу може бути міжархівний проект "Документи радянської епохи", який незабаром буде представлений окремим сайтом на порталі "Архіви Росії". Він являє собою інтеграцію БД і колекцій оцифрованих копій архівних документів, а також академічних документальних публікацій і актуальних монографічних досліджень.

Оцифровка об'єктів культурної спадщини є одним із ключових напрямів державної програми "Інформаційне суспільство (2011–2020 рр.)". Цій же проблемі присвячено розроблену 2011 р. "Програму інформатизації Федерального архівного агенства і підвідомчих йому федеральних архівів на 2011–2020 рр.". Програма передбачає напрацювання конкретних вимог до скануючого обладнання, що застосовується для оцифрування документів XI – кінця XIX ст., кіно-, фото- і фонодокументів з метою підвищення збереженості оригіналів. Гостро постала проблема розробки єдиних стандартів оцінки і контролю якості електронних копій і носіїв електронної інформації, а також питання оцифрування аудіовізуальних документів для переходу на цифрове телебачення.

Спільна читальна зала Державного архіву Російської Федерації
і Російського державного архіву економіки.

Директор ВНДЦАС М. Ларін наголосив на тому, що вже цього року на порталі “Архіви Росії” очікується запровадження безпосереднього доступу до інформації про документи Архівного фонду Російської Федерації після оприлюднення “Центрального фондового каталогу”, що містить дані про склад фондів ряду федеральних архівів. Наступного року планується значно розширити даний ресурс за рахунок влиття даних про фонди інших федеральних, і що особливо важливо, регіональних архівів. З 2012 р. органи управління архівною справою суб’єктів федерації почнуть передавати до Росархіву зведені БД по всіх архівах суб’єктів в єдиному форматі ПК “Фондовий каталог”. Акумуляція даних у програмному комплексі “Центральний фондовий каталог” надасть користувачам реальну можливість прямого пошуку інформації через Інтернет. Буде створено автоматизований інформаційний ресурс, який дозволить у електронному вигляді реалізувати одну з основних архівних послуг – надання даних про склад і зміст документів Архівного фонду і місця їх зберігання. У перспективі передбачається організувати доступ до програмного комплексу “Центральний фондовий каталог” через портал “Державні послуги” для пересічних громадян, а за допомогою спеціального веб-сервера через системи міжвідомчої електронної взаємодії (СМЕВ) – і федеральним органам виконавчої влади. Також російські колеги планують у 2012 р. реалізувати ще декілька проектів: віртуальні виставкові зали і віртуальні екскурсії архівами з використанням 3D-технологій, під час яких відвідувачі зможуть знайомитися з оцифрованими експозиціями архівних виставок, віртуальними виставками, пройти сховищами, читальними залами, реставраційними лабораторіями архівів, побачити унікальні документи. Ще один про-

Побудова єдиної інформаційно-пошукової системи по документах
Архівного фонду Російської Федерації
(слайд з презентації директора ВНДІДАС М. В. Ларіна).

ект під умовною назвою “Архіви – школі” передбачає створення віртуальної хрестоматії зі шкільного курсу “Історія Росії” з електронними образами текстових і аудіовізуальних документів з відповідними анотаціями і коментарями. Російські архівісти вже знаходяться на шляху реалізації цих проектів. Щорічно архіви Росії проводять до 25 тис. масових заходів – виставки, конференції, екскурсії, шкільні уроки і лекції. У тому числі щороку відбувається до 2,5 тис. історико-документальних виставок. Протягом 2006–2010 рр. видано 310 збірників документів. Постійно збільшується кількість відвідувачів порталу “Архіви Росії” (у 2005 р. ця цифра складала 339446 осіб, на 2010 р. вона вже досягла 1909656 осіб), що свідчить про авторитет архівної галузі у російських громадян, а також міжнародний престиж російських архівів⁵.

Гостро стоять питання інформатизації архівної галузі, присутності архівів в Інтернеті та оцифрування національного культурного надбання в Болгарії. До 1990 р. Болгарія була країною з найвищим рівнем інформаційних технологій у Раді економічної взаємодопомоги, проте складний перехідний період 90-х – початку нового століття, структурних змін і економічної стагнації призвів не тільки до втрати темпів розвитку країни в цілому, а й до того, що невиробничі галузі (сектори культури, науки, освіти) посіли останнє місце у планах уряду. Остан-

німи роками на ці галузі виділяється в середньому 0,29 % державного бюджету країни. Тому під загрозою опинились не тільки процеси інформатизації, а й взагалі збереження національного культурного надбання нації⁶.

У той же час тільки болгарські колекції манускриптів налічують 12500 од. зб. слов'янськими, грецькою, турецькою, латиною та іншими мовами. У Болгарії зберігається третя у світі за розмірами колекція епіграфічних написів античного періоду грецького та римського походження. Дев'ять об'єктів архітектурного мистецтва внесені до списку світової культурної спадщини ЮНЕСКО, численні археологічні знахідки та староболгарські документи зберігаються в архівах, бібліотеках та музеях країни. Всі вони є надбанням не лише болгарського народу, а й частиною світової культурної та наукової спадщини. На жаль, нині інформація про них ні в електронному, ні у будь-якому іншому форматі не доступна вітчизняним та іноземним фахівцям. Оцифрування та удоступнення національної культурної спадщини вимагає великих фінансових витрат, на які країна нині не спроможна. На думку Єврокомісії, яка у листопаді 2010 р. здійснила оцінку вартості оцифрування документальної спадщини в архівах країн Європейського Союзу, собівартість копіювання однієї сторінки документу на паперовій основі може складати від 0,36 до 0,46 євро, а повна вартість оцифрування (з врахуванням витрат на придбання та експлуатацію обладнання тощо) може сягнути 4,0 євро. Вартість оцифрування кінофотофоновідеодokumentів набагато більша.

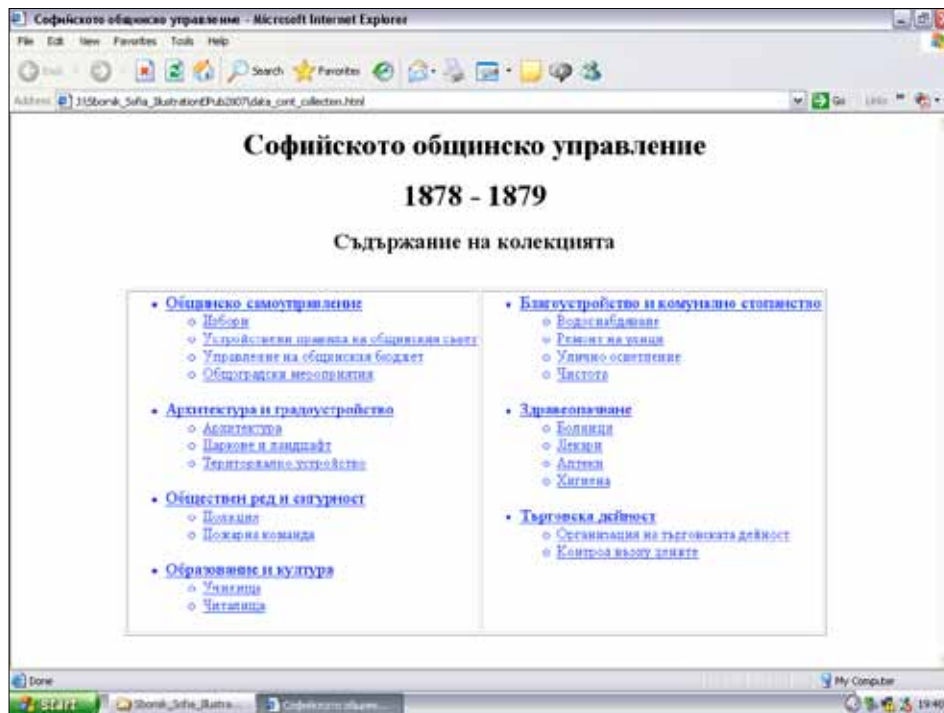
Законодавчо-нормативна база інформатизації використання архівних документів складається з низки актів: Правила передавання і зберігання рухомих культурних пам'яток від 1 січня 1974 р., згідно з якими здійснюється пошук, збирання, зберігання та описування документальних пам'яток, а також складання наукових паспортів на них; Правила № 26 від 10 квітня 1996 р. "Розвиток, використання та управління автоматизованою інформаційною системою "Археологічна мапа Болгарії", відповідно до яких здійснюється оцифрування та зберігання у цифрових форматах даних, віднесених до національної культурної спадщини; Закон захисту і розвитку культури від 1 січня 2001 року, який визначає політику держави у галузі культури; Депозитний закон від 1 січня 2001 року, який зобов'язує медіаструктури у двотижневий термін після оприлюднення передавати три копії презентованих програм, фільмів, репортажів тощо на зберігання до Національної бібліотеки; Закон про Національний архівний фонд від 13 липня 2007 року; Правила використання документів Національного архівного фонду Болгарії від 6 березня 2009 року тощо. Ще 1995 р. розроблено Концепцію побудови і розвитку автоматизованої системи архівів. 2006 р. згідно з Міжнародним стандартом архівного описання ISAD складено технічне завдання

та проект автоматизованої інформаційної системи архівів, але донині болгарські архіви не мають такої системи через фінансові проблеми та проблеми з вибором програмного забезпечення. 2007 року затверджені Вказівки щодо відбору архівних документів для створення цифрового архіву, наступного року було розпочато його формування. 1 грудня 2010 р. затверджено Концепцію для створення цифрового архіву, основним завданням якого є не тільки збирання, зберігання та використання електронних документів, але й участь у міжнародних проектах, пов'язаних з наданням он-лайн доступу до болгарських архівів через такі портали як Архіви Європи, Європіана, Всесвітня цифрова бібліотека та інші. На сьогодні БД цифрового архіву містить 5026 оцифрованих архівних документів, що складає 24129 цифрових аркушів.

Серед державних, наукових та приватних інституцій, які відіграють ключову роль в оцифруванні культурної спадщини: Міністерство культури і туризму, Агенція інформаційно-телекомунікаційних технологій Міністерства транспорту і комунікацій, Міністерство освіти і науки, Генеральний департамент архівів при Раді Міністрів Республіки Болгарія, Національна бібліотека “Святого Кирила та Святого Методія”, яка є лідером у створенні цифрових каталогів середньовічних документів і стародруків, Національний історичний музей, Інститут математики та інформатики Національної Академії Наук, Інститут болгарської мови, Державний бібліотечний інститут тощо^{7,8}.

Генеральний департамент архівів 2003 р. виконав пілотний проект оцифрування архівних документів з Центрального військово-історичного архіву у м. Велике Тирново “Незалежність Болгарії і болгарська армія”. Агенція інформаційно-телекомунікаційних технологій, створена 1995 року, відповідає за фінансування проектів, що презентують культурну спадщину в електронних формах. Один з таких проектів – це створення у 2004 р. першого анотованого каталога старих болгарських манускриптів у форматі XML, який реалізував Інститут математики та інформатики (ІМІ), факультет математики та інформатики Софійського університету “Климент Охридського” і Національна бібліотека.

2007 р. ці ж інституції разом із Генеральним департаментом архівів реалізували проект “Софійський муніципальний уряд від російсько-турецької війни (1877–1878)”, під час якого було оцифровано приблизно 980 рукописних документів періоду становлення муніципальної влади в Софії, розбудови адміністративної системи, формування законодавчо-нормативної бази, комунальних служб, галузей освіти, культури тощо. Документи, що мають надзвичайну наукову, історичну і соціально-значущу цінність, написані мовою, вживаною у країні, коли сучасні правила болгарської ще не були встановлені. Описування документів здійснювалося відповідно до EAD-стандарту на чотирьох структурних рівнях: архівного фонду, опису, справи і документа. Стандарт вимагає,

Интерфейс, який забезпечує доступ користувачам для орієнтованого документального пошуку по БД “Софійський муніципальний уряд”.

щоб повне описування складалось із даних про тип архівного фонду, крайні дати його документів, логічну структуру, фізичний обсяг, жанр і мову документів, зміст, технології і методи створення документів, історії установи-фондоутворювача, історії фонда тощо. Створювалось відразу дві цифрових копії кожного оригіналу документу. Одна являла собою цифровий образ (один файл незалежно від кількості сторінок документа) у PDF-форматі, друга – електронну транскрипцію повного тексту документа у XML-форматі. Для представлення структурованої електронної транскрипції повного тексту архівного документа використовувався TEI-стандарт. БД доступна у мережі Інтернет⁹.

Звернула на себе увагу доповідь директора Державного архіву м. Краків Магдалени Марош (Польща), в якій був представлений проєкт APEnet (European Gateway for Documents and Archives). Згідно з концепцією цього проєкту у мережі Інтернет розміщуються не тільки архівні документи, а й архівні довідники, що дозволяють здійснювати оперативний пошук необхідних документів в архівах. Нині вже виставлено більше 2 млн. одиниць описання.

Директором Державного архіву Миколаївської області Ларисою Левченко (Україна) виголошено дві доповіді, в яких висвітлено проблеми забезпечення збереженості архівних документів, створення на-

уково-довідкового апарату, інформаційну діяльність архівів, зокрема у мережі Інтернет.

Конференція завершилась 6 листопада 2011 р. засіданням організаційного комітету, який розробив проект протоколу і резолюції конференції та визначив теми майбутньої зустрічі. Попередньо темами Третьої конференції архівів слов'янських держав можуть бути “Проблеми збереженості оригіналів електронних документів і електронних копій архівних документів на паперовій основі” та “Реставрація і консервація архівних документів: національний досвід архівів”. Учасники конференції відвідали Національний архів Республіки Словенія у Люблянці, ознайомилися з його роботою та отримали примірники Путівника архіву, виданого 2009 р.

---

¹ Презентація виконуючого обов'язки директора Національного архіву Республіки Білорусь М. Рудаковського “Актуальні технічні питання у Національному архіві Республіки Білорусь” на Другій конференції архівів слов'янських держав (3–6 листопада 2011 р., Любляна – Ліпіца, Словенія), люб'язно надана автору статті доповідачем для інформування українських архівістів про стан справ в архівній галузі Білорусі.

² Доповідь директора БелНДІДАС, доктора історичних наук Рибаківа А. Є. “Будівництво і реконструкція архівних об'єктів у Білорусі – головна умова забезпеченості збереженості архівних документів” на Другій конференції архівів слов'янських держав (3–6 листопада 2011 р., Любляна – Ліпіца, Словенія), люб'язно надана автору статті доповідачем для інформування українських архівістів про стан справ в архівній галузі Республіки Білорусь.

³ Snežana Pejović (Historical Archives of Kotor, Montenegro). Disaster planning in archives – forgotten duty in Montenegro? Презентація підготовлена до Міжнародного архівного дня у Трієсті, листопад 2008./<http://www.pptsearch.net/details-disaster-planning-in-archives-forgotten-duty-in-montenegro-394079.html>

⁴ Snežana Pejović (Historical Archives of Kotor, Montenegro). Sanja Bauk (Faculty of Maritime Studies, Kotor, Montenegro). Digitization of archival cultural heritage and preparation for export to the Internet.// <http://www.ncd.matf.bg.ac.rs/casopis/12/NCD12103.pdf>

⁵ Презентація директора Всеросійського науково-дослідного інституту документознавства і архівної справи, доктора історичних наук Ларіна М. В. “Об информатизации использования документов в архивах России (Доклад Федерального архивного агентства)” на Другій конференції архівів слов'янських держав (3–6 листопада 2011 р., Любляна–Ліпіца, Словенія), люб'язно надана автору статті доповідачем для інформування українських архівістів про стан справ в архівній галузі Російської Федерації.

⁶ Презентація начальника відділу “Територіальний архів Шумен при Регіональній дирекції “Архіви” – Варна” (Болгарія) Панєвої Антонії “Проблеми по достъпа и преноса на архивна информация” на Другій конференції архівів слов'янських держав (3–6 листопада 2011 р., Любляна–Ліпіца, Словенія), люб'язно надана автору статті доповідачем для інформування українських архівістів про стан справ в архівній галузі Республіки Болгарія.

⁷ The cost of Digitising Europe's Cultural Heritage. A Report for the Comité des Sages of the European Commission. Prepared by Nick Poole, the Collections Trust. November 2010. – 82 стор. // http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/refgroup/annexes/digiti_report.pdf

⁸ Dobрева Milena, Ikonov Nikola. Digitisation of cultural heritage: between EU priorities and Bulgarian realities. // International Journal “Information Theories & Applications” (Bulgaria). – Vol. 12. – 2005. – № 3. – С. 12–17.

⁹ Nisheva-Pavlova Maria, Pavlov Pavel, Markov Nikolay, Nedeva Maya. Digitisation and Access to Archival Collections: A Case Study of the Sofia Municipal Government (1878-1879). Proceedings ELPUB2007 Conference on Electronic Publishing – Vienna, Austria – June 2007 // http://elpub.scix.net/data/works/att/126_elpub2007.content.pdf